

Jämställdhetsintegrering vid Vetenskapsrådet 2015-2018

Inledning

Vetenskapsrådet ska enligt sin instruktion¹ ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. I uppdraget ingår även att myndigheten ska främja jämställdhet mellan kvinnor och män inom sitt verksamhetsområde. Myndighetens forskningsstöd fördelas till största delen till den svenska högskolan. Den övergripande målsättningen för Vetenskapsrådets jämställdhetsarbete kan således sägas vara en jämställd högskola.

Den avsedda effekten av Vetenskapsrådets jämställdhetssträvande är en ökad jämställdhet vid universitet och högskolor. Detta bidrar till de två första av de fyra jämställdhetspolitiska målen - *jämn fördelning av makt och inflytande* respektive *ekonomisk jämställdhet* - dels direkt för de kvinnor och män som arbetar med forskning och undervisning, dels indirekt för alla studenter och doktorander vid universitet och högskolor. Därutöver kan jämställdhet inom forskningen öka kvaliteten på själva forskningsresultaten, vilket kan ge positiva effekter också inom andra områden.

Uppdraget

Vetenskapsrådet fick 2014 i uppdrag av regeringen att jämställdhetsintegrera sin externa verksamhet. Arbetet ingick i en gemensam satsning, benämnd Jämställdhetsintegrering i Myndigheter (JiM), med 18 medverkande myndigheter.² Nationella genussekretariatet vid Göteborgs universitet hade i uppdrag att ge stöd. Vetenskapsrådet, liksom övriga i satsningen, åiterrapporterade till regeringen i slutet av mars 2015.

I regleringsbrev för 2015 fick Vetenskapsrådet ett nytt uppdrag att ta fram en plan för jämställdhetsintegrering för 2015-2018:

Plan för jämställdhetsintegrering

Med utgångspunkt från tidigare uppdrag om jämställdhetsintegrering (dnr U2013/7800/F) ska Vetenskapsrådet redovisa en plan för hur myndigheten avser att fortsätta arbetet med jämställdhetsintegrering under 2015–2018 i syfte att verksamheten ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen (...). Av planen ska framgå vilka åtgärder som myndigheten avser att vidta med anledning av de utvecklingsbehov som identifierats i myndighetens tidigare arbete med jämställdhetsintegrering samt väntade resultat. Vidare ska planen beskriva på vilket sätt jämställdhetsintegrering är en integrerad del i myndighetens styprocesser. Planen ska redovisas senast den 1 oktober 2015 till Regeringskansliet...

Föreliggande plan för jämställdhetsintegrering 2015-2018 är svaret på detta uppdrag.

¹ Förordning (2009:975) med instruktion för Vetenskapsrådet

² Arbetsmiljöverket, Boverket, CSN, Forsvarsmakten, Försäkringskassan, Konstnärnämnden, Kriminalvården, Livsmedelsverket, MSB, Musikverket, MUCF (Ungdomsstyrelsen), Pensionsmyndigheten, Sametinget, Skatteverket, Statens institutionsstyrelse, Skolverket, Tillväxtverket samt Vetenskapsrådet.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter är från 2015 utökat till 41 myndigheter.³ Nationella genussekretariatet har fortsatt i uppdrag att ge stöd till satsningen.

Arbetet med uppdraget

Förslaget till plan för jämställdhetsintegrering har tagits fram av en grupp inom myndigheten.⁴ Arbetet har presenterats för Vetenskapsrådets styrelse, ledningsråd, arbetsgivargrupp, förvaltningschef och generaldirektör.

³ De 23 tillkommande myndigheterna är Arbetsförmedlingen, BRÅ, Brottsoffermyndigheten, DO, Folke Bernadotteakademien, Folkhälsomyndigheten, Forte, Inspektionen för vård och omsorg, Migrationsverket, Tillväxtanalys, Myndigheten för yrkeshögskolan, Riksställningar, ESF-rådet, SIDA, Socialstyrelsen, Statens konstråd, Statens kulturråd, Statens skolinspektion, Sveriges domstolar, UHR, UKÄ, VINNOVA samt Åklagarmyndigheten.

⁴ Gruppen bestod av Carl Jacobsson (sammankallande), Per Hyenstrand (Enheten för styrning och samordning), Maria Thuveson, Veronica Ahlqvist (Avdelningen för forskningsfinansiering), Lisbeth Söderqvist (Avdelningen för forskningspolitik), Katarina Pettersson Brdarski (Kommunikationsavdelningen) och Per Karlsson (Avdelningen för forskningsinfrastruktur).

Plan för jämställdhetsintegrering 2015-2018

Jämställdhetsintegrering i Vetenskapsrådets styrprocesser

Jämställdhetsintegrering ingår i Vetenskapsrådets styrprocesser genom att vara ett viktigt perspektiv vid alla former av beslut, framtagandet av underlag till beslut, remissvar, analyser, utvärderingar och utredningar, samt såväl intern som extern kommunikation. Målsättningen är att ha ett jämställdhetsperspektiv ständigt närvarande i hela Vetenskapsrådets verksamhet.

Grundläggande är upprätthållandet av en hög kunskapsnivå i jämställdhetsfrågor. Detta sker genom återkommande utbildningar såväl av anställd personal som av styrelse, ämnesråd, råd, kommittéer och beredningsorganisation. En viktig utgångspunkt för dessa utbildningar är jämställdhetsanalyser av myndighetens egen verksamhet samt av högskolesektorn. Dessa analyser uppdateras varje år.

Vetenskapsrådet har en särskild jämställdhetsstrategi, som beslutades av styrelsen första gången 2003. Jämställdhetsstrategin innehåller operationella mål för verksamheten. Strategin beslutas på nytt av varje tillträdande styrelse och uppdateras vid behov baserat på genomförda analyser och utvärderingar. I slutet av varje styrelses mandatperiod görs en sammanfattande analys och avrapportering avseende jämställdheten i Vetenskapsrådets verksamhet och inom högskolesektorn.

Aktiviteter som påbörjats i 2014 års jämställdhetsintegreringsplan

Jämställdheten i processen Finansiera forskning

Forskningsfinansiering är den viktigaste av Vetenskapsrådets huvudprocesser. Forskningsfinansiering är i fokus för myndighetens jämställdhetsstrategi, som beslutades första gången 2003. I planen för jämställdhetsintegrering för 2014 ingick att arbeta med att införliva ett jämställdhetsperspektiv i processen och dess beståndsdelar. Jämställdhetsintegreringen i processen fortsätter även år 2015. Det förväntade resultatet är att jämställdhet ingår i varje steg i forskningsfinansieringsprocessen.

Utbildningar för beslutande organ, beredningsgrupper och Vetenskapsrådets personal

Utbildning om jämställdhet för styrelse, ämnesråd, råd och kommittéer, för beredningsgrupper respektive för Vetenskapsrådets personal har introducerats redan 2014 eller tidigare, men ytterligare insatser ska göras så att utbildningarna blir en del av rutinen.

Utbildningar för beslutande organ ska ske i form av workshops utvecklade särskilt för Vetenskapsrådet. En planering av utbildningsinsatser över de beslutande organens treåriga mandatperioder ska göras. Förväntat resultat: ledamöterna har god kännedom om regeringens jämställdhetspolitiska mål och om målen i Vetenskapsrådets jämställdhetsstrategi, samt kunskaper om på vilka sätt de kan bidra till att målen uppnås.

Utbildning av beredningsgruppsledamöter ska ske i form av föredragningar och workshops under beredningskonferenserna. För områden som inte har beredningskonferenser är jämställdhet en stående punkt på agendan inför samtliga beredningsgruppsmöten. Förväntat resultat: ordföranden och beredningsgruppsledamöter ska känna till Vetenskapsrådets mål för jämställd bidragsfördelning, samt ha kunskaper om på vilket sätt de kan bidra till att göra processen mer jämställd.

Utbildning av Vetenskapsrådets personal som arbetar med ansökningsberedning ska göras vid en halvdag under våren där jämställdhet är en av tre punkter på agendan. Upplägget är presentationer varvat med workshops/cases där olika scenarion som kan uppstå i beredningsarbetet diskuteras.

Vissa nyckelpersoner, såsom enhetschefer och beredningssamordnare får utökad utbildning. Förväntat resultat för Vetenskapsrådets personal är ökad kunskap och därmed en bättre beredskap vid tecken på bristande jämställdhet i arbetet med ansökningsberedning. Vetenskapsrådets personal fungerar också som ett stöd till ordföranden och ledamöter i beredningsarbetet.

All utbildning, av styrelse och övriga beslutande organ, av Vetenskapsrådets personal och av beredningsgruppsledamöter, ska samordnas. Ansvariga jämställdhetsutbildare ska utses på respektive berörd avdelning och genomgå särskild utbildning för ändamålet. Generaldirektören beslutar den interna ansvarsfördelningen för genomförandet av de olika utbildningarna.

Utveckling av könsuppdelad statistik

Nya möjligheter till studier öppnas genom myndighetens nya ärendehanterings- och ansöknings-system. En ambition är exempelvis att i systemets återrapporteringsformulär begära in uppgifter om kön för alla projektdeltagare och uppgifter om i vilken utsträckning de arbetat i projektet. En ambition är också att ta in uppgifter om användningen av infrastruktur även inom de forskningsbidrag som inte är infrastrukturbidrag. När återrapporteringsformulären har beslutats och börjat användas kan dessa utvärderas. Därefter kan man se vilka ytterligare uppföljningar som bör göras. Förväntade resultat är att nya uppföljningsmått kan börja användas som komplement till de tidigare.

Tre aktiviteter som påbörjades i 2014 års plan fortsätter under 2015-2018, men bara vartannat år (2016 och 2018):

Jämställdhetsanalys av Vetenskapsrådets bild utåt

En analys av Vetenskapsrådets bild utåt utfördes av ett externt företag 2014. Resultatet visar att Vetenskapsrådets kommunikation i stort har ett könsneutralt uttryck. Samtidigt finns exempel på när den externa kommunikationen är stereotyp - främst i val av bilder. Vetenskapsrådet kommer att jobba vidare med att ha ett könsneutralt uttryck i bilder och ord (läs vidare under avsnittet nya aktiviteter) på våra webbplatser och i vårt tryckta material. Därför planeras motsvarande analys till 2016 respektive 2018 som en uppföljning av arbetet. Chefen för kommunikationsavdelningen ansvarar för att analyserna genomförs. Det förväntade resultatet är att myndigheten regelbundet får en analys av jämställdheten i den externa kommunikationen.

Jämställdhetsobservatörer i beredningsgrupper

Observationsstudier genomfördes 2012 och 2014, och observationer planeras även för 2016 och 2018. Förutom analysen av beredningsprocessen innehåller de genomförda studierna konkreta åtgärdsförslag, varav flera har implementerats. Förväntade resultat är således nya kunskaper samt förbättringar av beredningsprocessen. Observationsstudierna är också en väsentlig del i ovan nämnda utbildningar av beredningsgrupper och Vetenskapsrådets personal.

Omvärldsbevakning av jämställdhetsarbete

En rapport, "Omvärldsutblick: jämställdhetsarbetet vid ett antal forskningsråd", togs fram 2014. Under 2016 kommer en rapport från deltagande i flera europeiska (internationella) nätverk att tas fram. Motsvarande rapporter planeras även för 2018. Dessutom ska en process för omvärldsrapportering om jämställdhetsarbete tas fram. Förväntat resultat är en ökad kännedom om jämställdhetsarbetet internationellt, vilket i sin tur kan bidra till det egna arbetet.

Nya aktiviteter

Förutom ovanstående aktiviteter, påbörjade i den tidigare planen, föreslås nedanstående nya aktiviteter. Den samlade arbetsinsatsen för alla aktiviteter, nya och gamla, beräknas till cirka ett halvt personår 2015, samt ett drygt personår per år de följande tre åren. Till detta kommer vissa övriga kostnader, såsom utbildningskostnader och den ovan nämnda analysen av Vetenskapsrådets bild utåt.

Aktiviteter inom policyutveckling

Vetenskapsrådet mer aktivt inom sitt främjandeuppdrag om jämställdhet

Vetenskapsrådet ska enligt sin instruktion främja jämställdhet mellan kvinnor och män inom sitt verksamhetsområde. Detta område kan sägas inkludera ett ansvar att försöka påverka jämställdheten inom högskolan. Hittills har Vetenskapsrådets åtgärder riktat in sig på en jämställd bidragsgivning och i viss mån forskningspolitiska råd till regeringen. Kontakterna med högskolan inom jämställdhetsområdet har varit mer sporadiska, även om Vetenskapsrådet deltagit i ett antal seminarier och paneldebatter. Vetenskapsrådet avser att:

- öka aktiviteten vad gäller rådgivning till regeringen inom jämställdhetsområdet,
- ha aktivare kontakter med högskolornas ledningar inom jämställdhetsområdet.

Tyngdpunkten i Vetenskapsrådets insatser ligger dock vid rådgivningen.

Polycystudie om kön och genus i forskningens innehåll

I Horizon 2020 är det prioriterat att integrera kön och genus i forskningens innehåll (liksom att jämställdhet i forskningen är prioriterad). Det bör observeras att detta inte handlar (enbart) om stöd till genusforskning, utan om att integrera ett köns- och genusperspektiv i all forskning där så är relevant. Vetenskapsrådet är självfallet aktivt i och påverkas av det europeiska samarbetet. En policyförstudie görs, planerad till 2017-2018, om hur Vetenskapsrådet skulle kunna främja och följa upp att kön och genus tas in i forskningens innehåll när så är relevant. Det förväntade resultatet är ett underlag för Vetenskapsrådets ställningstagande i frågan.

Vetenskapsrådets bild utåt – jämställdhet inom kommunikationsområdet

Vetenskapsrådets kommunikationsverksamhet kommer självfallet att understödja myndighetens jämställdhetsarbete. Därutöver kommer, med utgångspunkt bl.a. i ovan nämnda undersökning av jämställdheten den externa kommunikationen, en översyn göras av myndighetens arbetsprocesser i syfte att uppnå en könsneutral extern kommunikation. Arbetet kommer bland annat innebära utbildningsinsatser riktade till medarbetare och chefer på kommunikationsavdelningen och uppdaterade riktlinjer och checklistor för publicering av text och bild. Kommunikationschefen

ansvarar för att driva och implementera arbetet. Det förväntade resultatet är en mer könsneutral extern kommunikation.

Aktiviteter som handlar om Vetenskapsrådets löpande arbete

Bevakning av jämställdheten i miljöstödd och excellenssatsningar

Ett kunskapsunderlag sammanställs om jämställdheten i redan genomförda excellenssatsningar/ miljöstödd eller motsvarande bidragsformer. Med utgångspunkt från detta underlag tas en särskild hanteringsordning fram för sådana uppdrag och bidragsformer. Med ett sådant verktyg kan Vetenskapsrådet säkerställa jämställdheten i framtida satsningar av denna typ.

Analysera och bevaka jämställdheten i bidragsformen internationell postdok

Internationell postdok är en bidragsform för forskare i början av sin karriär och är därmed särskilt viktig att bevaka. En tendens från tidigare år är att kvinnor har något lägre benägenhet att ansöka om internationell postdok än vad män har. Om denna tendens fortsätter bör Vetenskapsrådet överväga åtgärder för att öka andelen kvinnor bland de sökande.

Det kan noteras att internationell postdok allt sedan bidragsformen inrättades 2012 bevakats ur ett jämställdhetsperspektiv, dels vad gäller beredningen av ansökningar och dels vad gäller förslag till beslut respektive slutgiltiga beslut. Jämställdheten har självfallet beaktats vid tillsättning av beredningsgrupper, och grupperna har informerats om Vetenskapsrådets jämställdhetsstrategi och jämställdhetsrapporter.

Det förväntade resultatet är ett kunskapsunderlag om hur myndigheten kan säkerställa jämställdheten i denna bidragsform.

Infrastruktur för forskning – redovisning av jämställdheten bland användarna

Vetenskapsrådet finansierar ett antal nationella infrastrukturer för forskning. Dessa leds av var sin styrgrupp som tillsätts i samråd med Vetenskapsrådet. Könsfördelningen i styrgrupperna är således lätta att sammanställa.

Det är av intresse för jämställdheten att få en uppfattning om fördelningen kvinnor/män bland användarna av infrastrukturerna. En komplikation när det gäller att uppskatta fördelningen av användare är dock att definitionen av användare i många fall är oklar. Infrastrukturerna är dessutom sinsemellan mycket olika till sin karaktär och vem som räknas som användare skiljer sig åt.

Många infrastrukturer har en översökning av användningen och tillämpar därför ett urvalsförfarande; i dessa fall är det intressant att se om könsfördelningen påverkas av urvalsförfarandet.

Infrastrukturerna återrapporterar årligen till Vetenskapsrådet och fr.o.m. 2016 kommer redovisning av antalet sökande, användare samt deras respektive könsfördelning att begäras in. Det förväntade resultatet är att könsfördelningen bland användare och relaterad information ingår i den årliga återrapporteringen.

Infrastruktur – mål för jämställdheten

När sammanställningen av redovisningarna ovan är klar analyseras resultatet och lämpliga, uppföljningsbara mål sätts upp för jämställdheten i användningen av de Vetenskapsrådsfinansierade nationella forskningsinfrastrukturerna. Här är en jämförelse med könsfördelningen av forskare inom respektive område av intresse. Ett uppföljningsbart mål kan då vara att könsfördelningen av användare av respektive infrastruktur är vara densamma som inom respektive område. När det gäller styrgrupperna kan ett mål vara minst 40 % andel för vardera könet.

Förväntat resultat är att uppföljningsbara mål för jämställdhet etableras.

Infrastruktur – uppföljning av jämställdhetsmålen och eventuella åtgärder

Efter att mål för jämställdheten ställts upp ska måluppfyllelsen följas upp. När sammanställningen av redovisningarna ovan är klar analyseras resultatet. I de fall målen inte nåts måste lämpliga åtgärder övervägas.

Förväntade resultat är en årlig uppföljning av jämställdhetsmålen, samt, vid behov, beslut om åtgärder för att förbättra jämställdheten.

Konferensstöd – krav på jämställdhet i de konferenser som får stöd från Vetenskapsrådet

Ett villkor införs att varje konferens som får stöd från VR ska ha både kvinnor och män bland föredragshållarna. Hanteringsordningen för beredningen av ansökningar om konferensstöd revideras som en konsekvens av det nya villkoret.

Krav på jämställdhet i Vetenskapsrådets egna konferenser och seminarier

Redan i dag finns en hög medvetenhet om vikten av jämställdhet i fördelningen av talare vid konferenser på Vetenskapsrådet. För att göra detta mer systematiserat ska en policy och en hanteringsordning tas fram för hur jämställdhet ska säkerställas i de seminarier och konferenser där Vetenskapsrådet är arrangör eller medarrangör. Kommunikationsavdelningen ansvarar för att ta fram policy och hanteringsordning i samarbete med andra delar av myndigheten. Det förväntade resultatet är att jämställdheten säkerställs vid egna konferenser och seminarier.

Jämställd representation i internationella forum

Fördelningen kvinnor/män bland Vetenskapsrådets delegater (motsvarande) i internationella forum ska kartläggas vartannat år. Kartläggningen blir ett underlag för tillämpningen av Vetenskapsrådets hanteringsordning för internationella delegater. Det förväntade resultatet är att en jämställd representation i Vetenskapsrådet internationella forum säkerställs.

”JÄM-visare” för forskningsstödet

Aktiviteten syftar till att utveckla en ”JÄM-visare”, som är en rörlig grafik för att återge Vetenskapsrådets bidragsgivning fördelat på kvinnor och män. Fördelningens utveckling över tid är av intresse och kan sättas i relation till exempelvis personalstatistik inom högskolesektorn. Aktiviteten är lämplig att genomföra i samband med att Vetenskapsrådet 2015-16 byter ärendehanteringssystem. Målsättningen är att statistiken med ”JÄM-visaren” kan redovisas med hjälp av rörlig grafik; det är då viktigt att en så lång tidserie som möjligt kan spelas upp.

Kommunikation om arbetet

Kommunikationsinsatser – interna och externa

Tid avsätts för kommunikation om jämställdhetsintegreringsarbetet med såväl interna som externa målgrupper. Till interna målgrupper räknas medarbetare på myndigheten och ledamöter i rådets beslutande organ. Till externa målgrupper hör bland annat tjänstepersoner vid universitet och högskolor, vid Regeringskansliet, vid andra forskningsfinansiärer samt journalister. En del av insatserna kommer att ske gemensamt med andra JiM-myndigheter och då ofta arrangerat av eller med stöd av Nationella genussekretariatet. Ansvar för kommunikationsinsatser finns hos arbetsgruppen för jämställdhetsintegrering i samarbete med kommunikationsavdelningen och andra involverade.

Övriga aktiviteter

Nätverk av JiM-myndigheter med ansvar inom högskolan

Vetenskapsrådet har våren 2015 tagit initiativ till ett nätverk inom JiM-myndighetskretsen av myndigheter med ansvar inom högskolan: Vetenskapsrådet, Forte, VINNOVA, UHR, UKÄ, SIDA, CSN och DO. Formas deltar också, trots att myndigheten (ännu) inte tillhör JiM-satsningen. Förväntade resultat är en ökad kännedom om övriga myndigheters arbete och därmed nya möjligheter till samarbeten mellan myndigheterna.

Ännu ej specificerad aktivitet

Slutligen avser Vetenskapsrådet att i sin verksamhetsplan för år 2018 sätta av tid för en ny aktivitet (eller fler), som i dag inte kan förutses, men som kommer att aktualiseras av jämställdhetsarbetet.

Översiktstabell för aktiviteterna 2015-2018

Aktiviteter	2015	2016	2017	2018
Jämställdheten i processen Finansiera forskning (start 2014)				
Utbildning för beslutande organ, beredningsgrupper, VR-personal (start 2014)				
Utveckling av könsuppdelad statistik (start 2014)				
Jämställdhetsanalys av VRs bild utåt (start 2014, jämna år)				
Jämställdhetsobservatörer i beredningsgrupper (start 2014, jämna år)				
Omvärldsbevakning av jämställdhetsarbete (start 2014, jämna år)				
Vetenskapsrådet mer aktivt inom sitt främjandeuppdrag (ny policy)				
Policystudie om kön och genus i forskningens innehåll (ny policy)				
VRs bild utåt – jämställdhet inom kommunikationsområdet (ny policy)				
Bevakning av jämställdheten i miljöstödd och excellenssatsningar (ny VR-arb)				
Analysera och bevaka jämställdheten i bidragsformen internationell postdok				
Infrastruktur – redovisning av jämställdheten bland användarna (ny VR-arb)				
Infrastruktur – mål för jämställdheten (ny VR-arb)				
Infrastruktur – uppföljning av jämställdhetsmålen och eventuella åtgärder				
Konferensstöd – krav på jämställdhet i de konferenser som får stöd från VR				
Krav på jämställdhet i VRs egna konferenser och seminarier (ny VR-arb)				
Jämställd representation i internationella forum (ny VR-arb)				
”JÄM-visare” för forskningsstödet (ny VR-arb)				
Kommunikationsinsatser - interna och externa				
Nätverk av JIM-myndigheter med ansvar inom högskolan (ny övriga)				
Ännu ej specificerad aktivitet (ny övriga)				